

Geld uit de hemel

Avraham Sutzkever

Waar hebben ze geld voor nodig in de hemel? En wie slaat er zilveren munten in de hoogste wereld? En wat kun je daar met die munten kopen, bijvoorbeeld? De sterren, de wolkjes op de maan?

Dat waren een paar van de vragen en gedachten die nieuwsgierig door mijn hoofd schoten toen Sjoime-Lejb, mijn leraar, mij in zijn besneeuwde huis voor het eerst met zijn aanwijsstokje het Hebreeuwse alfabet liet zien en een goede engel speciaal voor mij een zilveren munt precies op het gebedenboek had laten vallen, het gebedenboek waarin ze, op de eerste bladzijde, stonden te glinsteren als zwarte sterren, de letters van het Hebreeuwse alfabet.

Ik kan ze makkelijk voorlezen met mijn mond, maar niet met mijn ogen.

Tussen alle vragen die ik mezelf stel, ontbreekt de vraag of de zilveren munt echt voor mij is bestemd en of degene die hem heeft geschonken echt een engel was. Sjoime-Lejb zou immers nooit liegen. En ik kan mezelf overtuigen: uit de munt groeien vleugeltjes met een heimelijke glans, een duidelijk teken van wie ze afkomstig zijn.

Ik bescherm de munt in het warme nestje van mijn vingers, in mijn linkerhand. Er verspreidt zich een zoet genot door mijn lichaamsdelen. De hemelse vleugels trillen en beginnen zich thuis te voelen. Ik mag ze nu niet laten ontsnappen in de zonsondergang, die zo rood is als een biet.

- 2 -

Sjoime-Lejb woont bij ons in de buurt langs de rivier de Irtysj. Hoe wij allebei zijn terechtgekomen op Siberische grond, in de Siberische

sneeuw, daar wil ik liever niet over nadenken. Om de waarheid te zeggen heb ik van papa en mama wel iets gehoord, ik herinner me hun fragmentarische woorden: oorlog, omzwervingen, maar, denk ik, als de zon met mij mee gezworven is, is het niet zo'n ramp.

Ik heb in ons dorpje ook gehoord dat het leven of de tijd al sinds lang in stukken wordt gesneden die 'jaren' worden genoemd. Volgens deze berekening ben ik in vijf gelijke delen gesneden. Als ik in honderd delen gesneden word, ben ik precies honderd jaar.

Sjloime-Lejb is een lange man met een donker gezicht. Zijn gloeiende zwarte ogen hebben dezelfde kleur als de huid van zijn gezicht. Net als zijn woeste baard. En hij neemt grote stappen, Sjloime-Lejb, met stijve, hoge viltlaarzen tot over de knie, waarmee hij krast, nee muziek maakt over de bevroren sneeuwvlonen, en zo een levend pad vormt tussen de huizen. Ik zou wel in een van zijn laarzen kunnen kruipen om warm te worden.

Waarom ik het alfabet leer van de zwarte Sjloime-Lejb en niet van mijn vader, die in de wijde omtrek bekendstaat als een godvruchtig en geleerd man, een leraar, daarvan weet ik de reden wel: mijn vader is ziek, hij heeft tyfus en is met een slee weggeroofd uit ons dorpje.

- 3 -

De hemelse munt in mijn vingernestje klingelt samen met mijn hart onder mijn bontjasje als ik 's ochtends weer naar Sjloime-Lejb loop, zodat mijn leraar mij met zijn aanwijfsstokje zal doordringen van de wonderbaarlijke letters van het Hebreeuwse alfabet. Ditmaal, zo stel ik me voor, niet meer alleen elke letter afzonderlijk, maar aaneengeregend tot woorden.

Een etmaal lang durf ik mijn vingers niet te openen om mijn hemelse geld te bewonderen. Ik sta het mijn zondige blikken niet toe genoeg te beleven aan het geschenk van een engel. Wie weet waaruit het boze oog plotseling tevoorschijn kan komen. Een tweede munt zal een engel zo gauw niet schenken. Niettemin kijk ik om de haverklap omhoog naar het plafond terwijl ik me over het gebedenboek buig.

'Het gebedenboek is hier beneden, jongen,' spoort Sjloime-Lejb me aan.

‘Ik dacht dat het boven was,’ dien ik hem meteen van repliek.
‘Hoezo boven, wat valt er te zoeken op het plafond?’

‘Ik zoek het spleetje, in het plafond moet toch een spleetje zitten.’

‘Wat voor spleetje? Er zijn daarboven geen spleetjes, hoe kom je daarbij?’

‘Als daar geen spleetje is, is er een vraag: hoe kan het muntje dan door het plafond naar mij toe gegooid zijn?’

Sjloime-Lejb raakt in verwarring door mijn vraag. Zijn donkere gezicht wordt een en al frons, als het water in onze diepe put op het moment dat de ketting er een emmer in laat zakken en het spiegelbeeld vervormd raakt.

Nu ik Sjloime-Lejb op de proef heb gesteld, krijg ik medelijden met hem en probeer ik hem te redden: ‘Ik weet het al! Ik heb in de zilveren munt een vogeltje gezien, het is door de schoorsteen naar binnen gevlogen.’

- 4 -

Hoelang zal ik het zilveren geheim gevangen houden? Het is waar, tegen gewone blikken moet ik het beschermen, maar tegen mijn eigen blik? Ik zal mezelf het boze oog niet geven.

De dag is gebeeldhouwd in sneeuw en felle zon, maar de vorst is koning. Als je spuugt in zijn koninkrijk, valt er een ijspegel op de grond. Maar ik doe het niet, want op de besneeuwde vlakten achter de huisjes ligt een gloeiend alfabet, waarover een grote Sjloime-Lejb als een windvlaag met zijn diamanten aanwijsstok heen en weer beweegt.

Bleek, naakt, zonder een hemdje over de ribben staan de berken langs de bevroren Irtysj. Onlangs hebben de Kirgiezen een kampvuur gemaakt, waardoor de berken opleefden en een warme adem uitbliezen. Nu is het vuur ook bevroren en de berken ademen nauwelijks, diep van binnen, als de golfjes van de Irtysj onder het ijs. Maar ik, met mijn muts en mijn bontjasje en het zilveren geheim in mijn vingernestje, ben niet bang voor de vorst en zijn zweepslagen.

Tussen de berken bij de bevroren Irtysj en ver van de huizen en de mensen wek ik de munt uit zijn hemelse sluimer en stel hem bloot aan Gods wereld. Zijn vleugeltjes trillen van geluk. Ze glanzen en schitteren in de gebeeldhouwde helderheid.

Nu sluipt er een heel rare vraag bij mij naar binnen, en al snel een tweede: wat is het verschil tussen hemels geld en aards geld? En wat, vraag ik me af, kan ik op de markt kopen voor de munt?

Op de tweede vraag heb ik het antwoord paraat: al kan ik de hele markt kopen, dan nog geef ik er de munt niet voor uit.

Ik geef hem alleen uit voor een geneesmiddel om mijn vader weer gezond te maken.

En ik kus mijn hemelse geld en bewaar het in mijn zak.

- 5 -

Sinds ik de zilveren munt gekust heb, ben ik in de war en geschrokken van zijn scherpe, agressieve geur. Lieve help, waar heb ik eerder zo'n geur geroken, ben ik soms al eens in de hemel geweest?

Iemand huilt in mij en de tranen zijn van mij. Ze doen de berken op het raam smelten, maar de wolkjes op de maan weten van niets.

Wie moet ik het vragen, wie kan ik vertrouwen? Mijn vader is ver weg, hij is me ontroofd door een slee. Mijn moeder is er ook niet, ze is hem achternagegaan door de messcherpe sporen in de sneeuw te volgen. Moet ik het mijn vriendje Tsjangoeri vragen, de Kirgies? Hij zal me

uitlachen met zijn gele lach, zo geel als de gezouten boter. Ik heb geen keus, ik zal niet verlegen zijn en het aan Sjoime-Lejb vragen.

Nu leer ik heel anders dan gisteren en eergisteren, ik kijk niet meer naar het plafond, zoek geen spleetje, zodat mijn leraar denkt dat de munt door de schoorsteen naar binnen is gevlogen. En ik buig me steeds meer naar hem toe en naar zijn aanwijfstok. Maar ik hoor zijn diepe stem niet meer en ik zie de letters niet meer. Nu leer ik alleen nog met mijn neus, alleen nog met mijn neusgaten.

‘Wat zit je te snuiven?’ schuurt Sjoime-Lejb met zijn schaduw over me heen.

‘Mijn zilveren munt... die geur...’

‘Domme jongen, weet je dan niet dat ik met petroleum langs de huizen ga? Laten we verder leren.’

En zo ligt tot op de huidige dag, of we nu studeren of niet, op de besneeuwde vlakten achter de huizen een gloeiend alfabet uitgespreid, waarover een grote Sjoime-Lejb als een windvlaag met zijn diamanten aanwijfstok heen en weer beweegt...

Vertaling: Hilde Pach

